

Vodnikov anakreontizem.

Spisal dr. Fr. Vidic.

Pri našem starem Vodniku se dado povsem jasno razločevati različne pesniške smeri. Kakor svareče strašilo stoje na čelu nerodni in neslani klasični primeri, katere je rodila Pohlinova šola. Romanticizem, ki je tako bujno uspeval pri vseh narodih, je navdal tudi Zoisa in Vodnika, tako da smemo Vodnika z ozirom na njegovo razmerje do narodnega pesništva in narodnega življenja imenovati romantika — ne v zmyslu pesniške šole, temveč v zmyslu tiste duševne struje, ki se je uprla neokretnemu klasicizmu, ki je poudarjala lepoto narodnega duha, vrednost narodnega naziranja in ki je dobila v idejah Herderjevih svoj višek. Vodnik je vstopil med pesnike, ki so se navduševali za svobodo; on je pesnik »Ilirije oživljene«, pesnik Napoleonovega ilirizma. Obe te smeri sta si sicer navidezno nasprotni, ako ju presojamo z ozkosrčnega in enostranskega stališča, a glede na kulturno-zgodovinsko stališče izgine ta kontrast, in pokaže se med obema povsem logična zveza. — Vodnik pa je tudi slovenski anakreontik.

Da Vodnik, »ein rothwangiges, wohlgefüttertes Pfäfflein«, kakor ga je Kopitar imenoval v svoji zlobnosti in šegavosti, ni sam iz sebe igral pesniškega kameleona in si izbiral pesniške smeri, temveč da so nanj vplivali zunanji impulzi, nekaka »moda« v pesništvu, to je jasno. Tako se tudi anakreontiški struji ni mogel odtegniti, in vidi se, da je precej nanj vplivala.

Nobeno ime starih grških lirikov ni igralo v zgodovini novejše literature tako velike vloge kakor Anakreontovo. A bilo je tudi skoro samo ime starega helenskega pesnika, ki je dobilo toliko pomena. Zakaj s pravim Anakreontom iz Teja, ki je živel v VI. stoletju pred Kristom pri Polikratu, potem pri Pisistratovih sinovih v Atenah, ima anakreontiška pesniška šola bore malo skupnega. Ona se opira na zbirko, broječo prilično 60 poznejših grških pesmi, katero je izdal 1554. v Parizu Henricus Stephanus iz nekega heidelberškega rokopisa v prvotnem tekstu in v latinskem prevodu, in ki slove »*Ἀνακρέωντος Τηίου μέλη*«.

To so bile lične, nežne, igračkaste pesmi o vinu in ljubezni; vse so se odlikovale po nežnem čuvstvovanju in po gracioznih izrazih. Iz njih zveni neka oživljajoča, razposajena veselost in ljubezniva, na-

gajiva porednost. Večinoma so te pesmi fino izdelane slike iz narave, mitologije in fantazije. Po teh svojih svojstvih se docela razlikujejo od resnih pristnih proizvodov starega Anakreonta, katerih so pozneje našli par odlomkov. To so bili le posnetki Anakreonta, ki so nastali šele v stoletjih po Kristu za zadnjih rimskih cesarjev in ki iz Anakreonta niso vzeli misli, temveč si nadeli samo ime njegovo. Toda vprav ti polmoderni elementi so jim priborili priznanje in navdušenje čitateljev in pesnikov renesansnih. Zaman so ugovarjali nekateri skeptiki, kakor italijanski kritik Resortella, ki so dvomili o njih pristnosti; njih ugovori so onemeli in oglušeli od šumečega priznanja in navdušenja. Zlasti romanski narodi, med njimi v prvi vrsti Francozi, so začeli gojiti to pesniško smer, prevajati izvornike in jih posnemati v svojih pesmih.

Kmalu so jim sledili Angleži, potem Nemci in za njimi Slovani.

Po posameznih, večinoma neuspešnih poskusih 17. stoletja, da bi anakreontizem uvedli tudi v nemško pesništvo, se je posrečilo od leta 1700. naprej uvesti na Nemško lahkoživo francosko pesništvo, ki je malo poprej uspelo tudi na Angleškem. Prvi zastopnik nove smeri je bil Friedrich von Hagedorn, vendar še ni bil pravi anakreontik; njemu je bil vzor Horac. Prava nemška anakreontika, ki je neposredno odvisna od pesmi, izdanih po Henriku Stephanu, se je začela šele po zimi 1739./40. l. v Halli. Začetek so naredile Gleimove »Scherzhafte Lieder« (1744—45) in prevod Anakreonta, oziroma pod njegovim imenom znanih pesmi, katerega sta oskrbela Uz in Götz (1746). Od tega časa se je širila anakreontika vedno dalje, in kljub zaničevanju, katero jo je zadelo pozneje, ko je prestopila prave meje, je njen vpliv v pesništvu trajal nad tri desetletja, torej prilično do l. 1780., do začetka najlepše dobe nemške lirike.

Kakor poganja vsako duševno gibanje svoje valove od naroda do naroda, tako je valovala tudi anakreontika. Veliko zanimanje, s katerim so to pesniško smer pozdravili Nemci in pred njimi drugi narodi, ni moglo ostati brez vpliva na Slovane, ko so bili mnogokrat duševno precej odvisni od svojih sosedov. In pod tem vplivom je bil Vodnik in posebno njegov mentor Zois.

Zato je jasno, zakaj priporoča Zois Vodniku opetovano Horaca, n. pr. v pismu z dne 20./3. 1794. l.: »Ich prophezeie es Ihnen aber, dass die poetische Ader, so versiegt sie auch scheinen mag, sich nach der Hand ganz unvermerkt eröffnen wird, wenn Sie anderst nur den einzigen Horaz studieren, kein anderes Muster suchen...« (»Vodnikov spomenik« str. 46.). Pozneje mu je obljubil Horaca in mu ga res tudi

poslal. Zois je bil torej v tej smeri bolj na strani Hagedornovi. Da pa je poznal dobro tudi anakreontiško pesništvo, pričajo različna mesta v njegovih pismih, kjer govori o »Anakreontisches«. Trditi nočem, da je nemška anakreontika neposredno vplivala na Vodnika in Zoisa, jasno pa je, da ju je navdal duh tiste dobe, anakreontična smer v Nemčiji. Odtod sta dobila vsaj impulz, in kakor je bil Hagedorn le začetnik in je posnemal zlasti Horaca, tako se je gibal tudi Zois v teh mejah. Sad tega vpliva so Vodnikovi prevodi Anakreontovih pesmi v Levstikovi izdaji (str. 77.—85.): »Anakreonta, grškega pevca, nekatere pesni iz grškega po slovenski.«

Toda ne samo te prevode, tudi marsikateri znak v Vodnikovih pesmih bi lahko smatrali za vpliv tiste dobe. Seveda Vodnik ni mogel postati pravi anakreontik, kakor n. pr. Gleim, Hagedorn, Uz in Götz. On ni mogel nastopiti s šegavimi proizvodi, kateri nežno in fino opevajo ljubezen in vino; to mu je zabranjeval deloma njegov stan, deloma pa razmere, v katerih je živel. Zakaj grozno bi se motil, kdor bi mislil, da naši sedanji moralisti niso imeli vrednih prednikov. V dokaz za to nam je Primčevo pismo z dne 29. nov. 1811. l., v katerem piše Vodniku: »Wenn Sie wegen jener Lieder, die erotischen Inhaltes sind, propter certum quoniam einen Anstand haben sollten, so schicken Sie solche mir zu; hier wird unser Clerus keine Augen machen über die Gesänge im anakreontischen Tone«. Poleg vsega tega pa je Vodniku nedostajalo tudi samotvornosti, notranjega bogastva in nežnih izrazil.

Pa vendar je Vodnikovim pesniškim proizvodom lasten znak prijetnega, veseliga življenja in užitka. Nikjer ne opaziš otožnosti ali resnosti; veselost, ta je temeljni element njegove muze. Iz Vodnikovih pesmi veje neka nežnost, ljubeznivost, radost. On je vesel pevec, in temu je mnogo pripomogla anakreontična smer, zlasti ker nam prevodi pričajo, da je dobro poznal vse novo gibanje. Pa saj ni sam poskušal nove smeri. V arhivu ljubljanskega muzeja je rokopis, najbrže Japljev, v zbirki »Vodnikiana«, s prevodi Hagedornovih pesmi.

Anakreontizmu smo dali torej tudi Slovenci svoj tribut, žal, jako skromen. A tako se nam godi vedno. Ker nas je malo, nas doseže in pretke hitro vsaka ideja, za katero smo tudi dovzetni, potem pa nam primanjkuje krepkega, samostojnega talenta, ki bi obvladal tujo smer s svojo izvirnostjo in individualnostjo. To opažamo tudi v novejšem času, ko dobivamo večinoma le »reprodukcije«, a nikakih »originalov«. Vsekakor morajo priti zopet samostojni talenti, in teh se nadejamo.

